

Consolideren

1. voorbereiden
2. semantiseren
- 3. consolideren**
4. controleren

Een taalkundige onderzoeker heeft het eens zo gezegd: “als je er zeker van wilt zijn dat leerlingen woorden vergeten, dan moet je een woord één keer aanbieden en er daarna niet meer op terugkomen”. Consolideren is een noodzakelijke stap binnen de Viertakt. Het gaat om herhalen, herhalen en nog eens herhalen met veel variatie binnen verschillende contexten. De bedoeling is dat woorden en betekenissen net zo lang geconsolideerd worden tot de kinderen de woorden kennen. Zo kan een leerling de uitgelegde woorden stevig verankeren in het netwerk van zijn woordenschat.

Het consolideren van nieuw aangeboden woorden en betekenissen komt in de huidige praktijk van het onderwijs vaak nog te weinig aan bod. Dat is zonde:

consolideren is je (leer)winst binnenhalen! Gelukkig beschikken leerlingen over een geweldig, aangeboren woordleermechanisme waarmee ze woorden en betekenissen snel onthouden als ze voldoende vaak zijn langs gekomen. Om genoeg en gevarieerd te kunnen herhalen is het van belang dat leerkrachten:

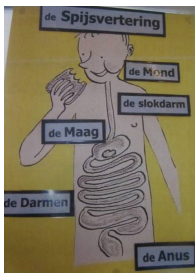
- I. LESTIJD BENUTTEN EN TUSSENDOR TIJD VRIJMAKEN OM WOORDEN IN TE OEFENEN
- II. EEN WOORDMUUR IN DE KLAS HEBBEN HANGEN
- III. BESCHIKKEN OVER EEN UITGEBREID REPERTOIRE AAN SPELLETJES EN WERKVORMEN ;
- IV. DE NET UITGELEGDE WOORDEN VAAK TERUG LATEN KOMEN IN HET TAALGEBRUIK;

Consolideren

Hieronder gaan we dieper in op bovenstaande punten en sluiten we steeds af met een klein checklistje zodat de leerkracht helder voor ogen krijgt waar nog winst te behalen is met betrekking tot het consolideren

I. Lestijd benutten en tussendoor tijd vrijmaken

De kern van het consolideren is zo veel mogelijk op verschillende tijdstippen en op allerlei manieren de aangeboden woorden en de betekenissen herhalen. Het is slim om zoveel mogelijk lestijd te benutten en het consolideren te koppelen aan de dagelijkse klasseninteractie en de reguliere activiteiten. Neem bijvoorbeeld de woorden 'vooraan', 'in het midden' en 'achteraan', deze woorden kunnen eenvoudig geconsolideerd worden. Laat leerlingen een paar dagen lang de klas in een rij verlaten en benoem waar iedereen staat. Of, tijdens het fruihapje legt de leerkracht de drie soorten fruit van voor naar achter en bespreekt wat vooraan ligt: dat gaan ze het eerste proeven! Maar ook een woord als 'obstakel' kan vrolijk en simpel geconsolideerd worden: zet een stoel voor de deuringang en laat de leerlingen langs, over of onder de stoel door binnenkomen terwijl je steeds roept 'pas op voor het obstakel!'. Elk

moment van de dag heb je kansen om een woorden van de woordmuur te herhalen. Bijvoorbeeld in de bovenbouw: "Ik moest vanmorgen voor ik weg ging naar de wc. En op de wc dacht ik opeens weer aan het woord 'spijsvertering'. Grappig woord eigenlijk, kijk daar hangt-ie (wijst naar de woordmuur). Maar goed we hebben het nu niet over 'spijsvertering', over hoe het eten door je lichaam wordt opgenomen, maar over"

Naast dit soort slimme vanzelfsprekende herhaling zijn er de tussendoor ingeplande consolideeroefeningen. Het zijn vaak korte en speelse activiteiten van vijf minuten waarvoor je onderwijstijd moet vrijmaken: vijf minuten voor de pauze of tien minuten tussen twee verschillende activiteiten door. Deze korte woordspelletjes (zie ook onder C) doorbreken even de sleur van alledag. Je doet een raadspelletje op de woorden van de woordmuur na het voorlezen, rugschrijven na een moeilijke rekenles, even galgje voor het naar huis gaan. Als we het over onderwijstijd hebben gaat het eigenlijk om het stellen van prioriteiten. Wat is meer en wat is minder belangrijk? Als aandacht voor de woordenschatontwikkeling belangrijk is, dan moet de leerkracht leerlingen ook de kans geven om hun woordenschat blijvend uit te kunnen breiden. Dat betekent voor de onderwijspraktijk:

- dat bij een aanbod van twintig woorden per week de leerkracht vijf tot tien minuten per dag vrijmaakt om woorden met speelse, ingeplande activiteiten te herhalen;
- dat de leerkracht de lestijd goed benut en de aangeboden woorden herhaalt in de reguliere activiteiten/lessen;
- dat de leerkracht de aangeboden woorden zo veel als mogelijk is meeneemt in zijn eigen taalgebruik.

II. Een woordmuur in de klas

Bij het consolideren zijn de woorden en betekenissen zichtbaar in de klas aanwezig op de (digitale) woordmuur. Anders is het geen herhaling, maar een toetsing. De woordmuur is bij het consolideren dus van groot belang. Leerlingen moeten als het ware kunnen 'spieken' tijdens het consolideren en

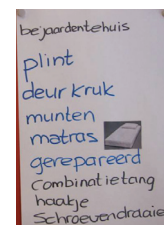
snel de woorden en de daarbij behorende betekenissen kunnen terug zien. Elke keer dat een kind de woordenmuur afzoekt, krijgt het weer even alle woorden in beeld.

Bij het consolideren is het, net als bij semantiseren, belangrijk dat alle kinderen enthousiast blijven voor het leren van de woorden en succeservaringen opdoen. Maar de woordmuur is er niet alleen voor de leerlingen, ook de leerkracht heeft voor ogen welke woorden geconsolideerd moeten worden. Door zelf regelmatig op de woordmuur te kijken wordt de leerkracht eraan herinnerd om de woorden te herhalen door ze te gebruiken tijdens activiteiten en zo veel mogelijk mee te nemen in het eigen taalgebruik.

Een goede woordmuur is een levendige woordmuur en geen behang. Op de woordmuur hangen zowel losse woorden (nieuwe labels voor concepten die kinderen al kennen) en woordclusters in structuren (parachutes, kastjes, trappetjes, spinnen). Hieronder een aantal voorbeelden van i) losse woorden in de onderbouw en middenbouw en ii) woordstructuren

- Losse woorden hangen op de woordmuur met daarachter de betekenis, zichtbaar gemaakt door een plaatje, een bekend synoniem of een contextzin. Deze losse woorden zijn supersnel gesemantiseerd (zie de kwaliteitskaart semantiseren) omdat leerlingen het concept al kennen, maar de korte betekenisverwijzingen staan als geheugensteuntje bij de woorden:

Losse woorden niet zo:

maar zo:

- Woordwebstructuren geven woorden in relatie tot elkaar weer. Het gaat om een heldere, duidelijke weergave van de betekenis en de onderlinge betekenisverbindingen van de woorden ten opzichte van elkaar.

Woordstructuren

Niet zo

Maar zo

En zo

III. Een uitgebreid repertoire spelletjes en werkvormen

De traditionele invuloefeningetjes om woorden te herhalen zijn niet de meest inspirerende. Ze kunnen aantrekkelijker gemaakt worden door er een quiz, een raadspelletje of er een duo activiteit van te maken. Voorbeelden van 5-minuten activiteiten zijn: een te leren woord raden op basis van een omschrijving ... of ... een te leren woord laten doorfluisteren en er daarna allemaal een tekeningetje van maken of ... rugtekenen of -schrijven en dan het woord raden ... of .. een woord achterstevoren laten opschrijven en dan laten raden. Met quizen, galgje en allerlei andere kleine, aantrekkelijke consolideeroefeningen kun je alle woorden van de week herhalen. In het speelokaal of bij bewegingsonderwijs kun je woorden met fysieke spelletjes inoefenen, bijvoorbeeld door middel van woordenschattikkertje of een woordenschatvariatie op ren-je-rot.

Consolideren

Daarnaast is het handig om andere lesdoelen te koppelen aan het leren van woorden. Denk aan opdrachten uit de taalmethode zoals het schrijven van een gedichtje of haiku waarbij kinderen een

woord van de woordmuur moeten gebruiken of denk aan rijm oefeningen. Waarom niet rijmen op de woorden van de woordmuur? Bij muziek: maak in kleine groepjes een rap of schrijf een nieuwe tekst (met daarin de te consolideren woorden) op een bekend wijsje. Maar ook bij zaakvakteksten kan de leerkracht simpele en zinvolle opdrachten bedenken. Na de uitleg van de woordkast *Gemeenteraad* en *Provinciaal Bestuur* laat je de leerlingen de schoolboektekst pakken met als opdracht:

"Ga nu in de tekst op zoek naar nog meer dingen die je over de *Gemeenteraad* en het *Provinciaal Bestuur* te weten kan komen. Vul de woordkast verder in...". Maar ook het schrijven van een samenvatting een dag voor het proefwerk over het hoofdstuk 'het geloof' is een zinvolle opdracht als in die samenvatting dan natuurlijk de woorden uit het cluster *gebedsruimte* gebruikt worden.

In de onderbouw gaat het om het koppelen van werk- en speelactiviteiten aan de woorden. Juist de themawoorden lenen zich hier uitstekend voor. Denk aan restaurantje spelen met de woorden uit het cluster 'tafel dekken'. Daarnaast zijn er vele verschillende soorten werkvormen zoals een vertelpantomime, een doorfluisterspel of een kimpel die ook goed te gebruiken zijn om op vrolijke wijze woorden te consolideren. En ook staat de leerkracht even stil tijdens het voorlezen van prentenboeken als er een woordje voorbijkomt dat op de woordmuur hangt. Bij het boekje 'kikker verliefd' stop je even als kikker zijn hart voelt kloppen. Kloppen staat op de woordmuur in de woordtrap tikken-kloppen-bonken. "Hé, een woordje van de woordmuur, kikker voelt zijn hart kloppen. Je kunt met je hand kloppen maar je hart klopt ook! Voelen jullie ook je hartje klopt?"

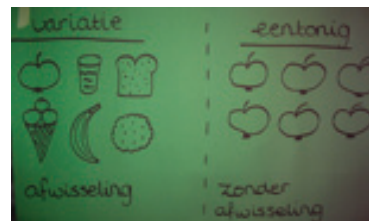
Bij het consolideren is het belangrijk dat:

- de leerkracht veel varieert met verschillende soorten werkvormen en spelletjes. Soms geeft de leerkracht één grote consolideeropdracht (bv een reclame-affiche of sterspotje maken van een woord) en een andere keer gaat het om een spelletje van één minuut (bijvoorbeeld galgje spelen);
- de leerlingen plezier hebben (of gaan krijgen) tijdens de spelletjes en activiteiten. Beloon de kinderen bijvoorbeeld met een vrolijk consolideerspelletje na een moeilijke rekenles;
- de leerkracht de vooruitgang en groei benadrukt en kinderen niet continu confronteert met wat ze nog niet weten. Denk eraan: het is woorden inoefenen en niet toetsen!

IV. Gesemantiseerde woorden terug laten komen in het eigen taalgebruik

Onbekende woorden moeten net zo vaak herhaald worden totdat kinderen ze kennen. De allermakkelijkste manier om woorden te herhalen is het eigen taalgebruik van de leerkracht. Er is niets krachtiger dan een onbekend woord meenemen in het taal aanbod. Denk maar aan eigen stopwoordjes; leerlingen kunnen deze feilloos opsommen (en vaak ook nog op de juiste toon imiteren). Zo werkt het ook meestal, leerlingen pikken onbekende woorden op uit het taalgebruik van anderen. Niet na één keer maar wel nadat ze het woord verschillende malen voorbij hebben horen komen in een context die begrijpelijk voor ze is. Bijvoorbeeld:

"Vandaag wordt het een dag met veel variatie. We gaan eerst rekenen, dan lopen we naar het gymlokaal. Daar gaan we apenkooien. Na het apenkooien... etc."

"Ik ben vanochtend weer met de fiets naar school gekomen.

Dat wordt wel eentonig hoor, dat fietsen! Ik wil wel eens wat variatie: bijvoorbeeld met de bus naar school."

En in de onderbouw terwijl de leerkracht wijst naar het cluster brand - brandweerwaggen - blussen: "Toen ik naar school liep, dacht ik dat er brand was op school. Ik hoorde de brandweerwaggen. Ik rende naar school. Maar oohh... gelukkig er was geen brand, geen vuur. Had ik de wel goed gehoord? Hebben jullie de brandweerwaggen gehoord?"

Train jezelf als leerkracht om woorden van de woordmuur te vervlechten in je eigen taalgebruik:

- Gebruik niet alle woorden maar focus op één, twee of maximaal drie woorden die je als leerkracht die dag gaat meenemen in je taalgebruik;
- Kies, om jezelf als leerkracht te trainen, een vast tijdstip om een woordmuur-woord mee te nemen in je taalgebruik. Bijvoorbeeld tijdens de opening van de dag, het fruihapje, voor het buitenspelen of tijdens de dagafsluiting.
- Vertel de kinderen vooraf dat je die dag twee woorden van de woordmuur tussendoor gebruikt. Aan het eind van de dag moeten de leerlingen raden om welke twee woorden het ging.
- Gebruik de woorden binnen verschillende contexten. Je hoeft als leerkracht niet het woord mee te nemen binnen dezelfde context als je het hebt aangeboden. Zo wordt het concept van het woord op een natuurlijke wijze uitgebreid.

Consolideren

Voor het consolideren gelden de volgende kwaliteitscriteria:

- A. De woordmuur hangt goed zicht- en leesbaar in de groep zodat leerlingen moeiteloos de woorden en betekenissen kunnen terugzien.
- B. De woorden op de woordmuur worden regelmatig 'ververst': Haal de woorden weg die leerlingen kennen en voeg woorden toe die leerlingen nog niet kennen.
- C. De woorden en betekenissen van de woordmuur worden elke dag zo vaak mogelijk teruggehaald in allerlei speelse, gevarieerde contexten.
- D. De woorden worden herhaald totdat kinderen de woorden daadwerkelijk hebben onthouden en kennis van de betekenissen hebben opgebouwd.

Colofon

Deze kwaliteitskaart Consolideren is samengesteld door Dirkje van der Nulft en Marianne Verhallen en is een uitgave van School aan Zet. Voor vragen rond de handreikingen en kwaliteitskaarten kunt u contact opnemen met School aan Zet: Gea Spaans, secretariaat@schoolaanzet.nl.

KKCSD138

© Buiten het downloaden zijn alle rechten op dit product voorbehouden aan:

Postbus 556, 2501 CN Den Haag
e-mail: secretariaat@schoolaanzet.nl
www.schoolaanzet.nl

KWALITEITSKAART